Марія Майстренко

*кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 ІПФПНП
Львівського державного університету внутрішніх справ,
м. Львів, Україна, e-mail: justmarisabel@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-6996-7186>*

Богдана Стецик

*кандидат юридичних наук, заступник завідувача кафедри кримінального права та процесу з виховної роботи
Львівського торгівельно-економічного університету,
м. Львів, Україна, e-mail: BStetsyk0055@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-1237-8425>*

ТИМЧАСОВЕ ОБМЕЖЕННЯ У КОРИСТУВАННІ СПЕЦІАЛЬНИМ ПРАВОМ В АСПЕКТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Анотація. У статті робиться спроба осмислити регламентовану підставу застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом – відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушення через категорію відновного правосуддя.

Встановлено, що у практичній діяльності фактично не застосовується такий вид тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом як правом на полювання, а тимчасове обмеження у користуванні правом керування транспортним засобом застосовують лише у кримінальних провадженнях за ст. 286 КК України «Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами».

Констатована відсутність єдиної суддівської практики призначення тимчасового обмеження у користуванні правом керування транспортним засобом, оскільки у подібних ситуація судді приймають різні рішення. Уповноважені особи не розглядають цей захід забезпечення кримінального провадження в контексті відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням.

Доводиться, що тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом не має прямого взаємозв'язку із відшкодуванням шкоди завданої

кримінальним правопорушенням. Такий його вид як тимчасове обмеження у користування правом на здійснення підприємницької діяльності по своїй суті взагалі унеможлиблює його реалізацію із зазначеною метою.

Пропонується розширити межі застосування даного виду заходу забезпечення та акцентується на вагомості добровільного відшкодування шкоди поміж інших шляхів відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням.

Ключові слова: відшкодування шкоди; відновне правосуддя; спеціальні права; мотив; прийняття рішення.

Mariia Maistrenko

*PhD in Law, Senior Lecturer in the Department of Criminology
and Criminology Lviv`s State University of Internal Affairs
Lviv, Ukraine, e-mail: justmarisabel@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-6996-7186>*

Bogdana Stetsyk

*PhD in Law, Deputy Head of the Department of Criminal Law
and process on educational work of Lviv Trade and Economic University
Lviv, Ukraine, e-mail: BStetsyk0055@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-1237-8425>*

TEMPORARY RESTRICTION ON THE USE OF A SPECIAL RIGHT ON ASPECT TO COMPENSATION FOR DAMAGE CAUSED BY A CRIMINAL OFFENCE

Abstract. The article attempts to consider the regulated grounds for the application of temporary restrictions on the use of special law – compensation of damages caused by criminal offense through the category of restorative justice.

It has been established that in practice such type of temporary restriction in the use of special law as a right of hunting is not actually applied, and temporary restriction in the use of the right of driving of a vehicle is applied only in criminal proceedings per art. 286 Criminal Code of Ukraine "violation of traffic safety rules or operation of transport by persons who drive vehicles".

The lack of a single judicial practice of setting a temporary restriction on the use of the right to drive a vehicle, since in such a situation the judges make different decisions. Authorized persons do not consider this measure of ensuring criminal proceedings in the context of compensation for damages caused by criminal offense.

It is proved that the temporary restriction in the use of special law does not

have a direct relationship with compensation of damages caused by criminal offense. Such a kind of it as a temporary restriction in the use of the right to conduct business in its essence does not make it possible to realize it with the specified purpose.

It is proposed to expand the scope of this type of security event and to emphasize the importance of voluntary compensation for damages between other ways of compensation for damages caused by criminal offense.

Keywords: compensation for damages; restorative justice; special rights; motivation; decision-making.

Постановка проблеми. Проблема дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження набула особливого значення в умовах євроінтеграційних процесів в Україні. Відповідно ми можемо спостерігати певну гуманізацію діяльності держави в межах реалізації примусових заходів до осіб, які підозрюються у вчиненні правопорушень або засуджені за їх вчинення.

Погоджуємось із А. Головіним у тому, що процес гуманізації вітчизняного законодавства стосовно осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів або засуджені за їх вчинення, відбувається на тлі недостатньої уваги до питань захисту інтересів та прав іншої сторони кримінального процесу. Причинами такої диспропорції автор зазначає те, що заходи, спрямовані на гуманізацію відносин з особами, щодо яких застосовуються засоби державного примусу, здійснювалися в країнах розвинутої демократії на тлі сталих традицій захисту прав осіб, у тому числі майнових, від протиправних зазіхань як з боку держави, так і інших осіб [1].

Міжнародною спільнотою розроблено ряд документів, що включають в себе питання відшкодування та компенсації шкоди не тільки через інститут цивільного позову, а й іншими механізмами, наприклад, шляхом реституції чи добровільним відшкодуванням шкоди.

У сучасних політичних та економічних умовах в Україні значно зросло значення майнових прав громадянина, а відповідно значення відшкодування шкоди від кримінального правопорушення також збільшилося в рази.

У ч. 1 ст. 148 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) законодавець визначив як одну з підстав застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом – забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. Дане положення можна вважати гарантією, спрямовану на забезпечення відшкодування шкоди.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження інституту заходів забезпечення кримінального провадження у різні часи здійснювали Р. І. Благута, Д. В. Бойчук, Ю. М. Дьомін, Ю. М. Грошевий, С. А. Данилюк, М. Й. Коржанський, О. М. Костенко, Є. Л. Стрельцов.

Теоретичними аспектами питань застосування обмеження у користуванні спеціальним правом час від часу займалися О. В. Верхогляд-Герасименко, О. М. Гумін, В. Т. Нор, О. Ю. Татаров, Л. Д. Удалова, В. І. Фаринник, О. Г. Шило та інші, більш прищільно у своїх наукових дослідженнях тему тимчасового позбавлення у користування спеціальним правом розробляли Х. М. Грицак, В. М. Поцілуйко. Питання відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням розглядали у своїх роботах Ю. П. Аленін, В. В. Кривобок, О. П. Кучинська, В. Т. Нор, А. М. Стебелев, І. І. Татарин, Л. Д. Удалова.

Праці зазначених авторів залишаються актуальними, однак жоден з них не досліджував тимчасове позбавлення у користування спеціальним правом в контексті відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням.

Мета статті: комплексний аналіз правозастосовних практик щодо реалізації тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом та встановлення зв'язку між даним заходом і можливістю відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням крізь філософію відновного правосуддя.

Виклад основного матеріалу. Загалом тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом можна визначити як один із спеціальних видів примусових заходів кримінального провадження, який застосовується виключно за рішенням слідчого судді чи суду і полягає у тимчасовому позбавленні підозрюваного, обвинуваченого можливості користуватися спеціальним правом на строк не більше двох місяців. Перелік спеціальних прав зазначених у КПК України є вичерпним, до них відносяться:

- 1) право керування транспортним засобом або судном;
- 2) право полювання;
- 3) право на здійснення підприємницької діяльності;
- 4) право на володіння та носіння зброї [2].

Метою тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом є забезпечення виконання завдань кримінального провадження у тому числі і забезпечення відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням.

В. М. Поцілуйко, пояснює специфічність даного заходу не тільки тим, що він застосовується до певної категорії суб'єктів, які наділені цим правом, а й тим, що тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом застосовується за вчинення окремих видів кримінальних правопорушень [3, с. 147].

Дійсно, даний захід застосовується лише щодо осіб, які володіють спеціальними правами. Однак, пояснення специфічності заходу через його застосування лише щодо окремих видів кримінальних правопорушень видається спірним, хоча і зрозумілим.

Було проаналізовано звітність судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження в частині розгляду слідчим суддею

клопотань про застосування заходів забезпечення у кримінальних провадженнях за період 2016-2020 рр. Встановлено, у 2016 до слідчих судей надійшло 159 клопотань про застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом з них 121 було задоволено [4]. У 2017 р. надійшло 103 клопотання, з яких 73 задоволено [5], у 2018 р. надійшло 63 клопотання, з яких задоволено 46 [6]. У 2019 р. – 70 надійшло, 52 – задоволено [7]. За 2020 рік слідчими суддями було розглянуто 71 клопотання про застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, з яких задоволено – 41 [8]. У результаті аналізу можна констатувати такі дві закономірності: по-перше, число клопотань за останні роки зменшилось удвічі, по-друге, основна маса поданих клопотань стосуються обмеження у користуванні саме правом керування транспортним засобом.

Контент-аналіз бази даних Єдиного державного реєстру судових рішень, зокрема, ухвал слідчих суддів судів першої інстанції дозволяє висновувати, що в основному слідчі звертаються із клопотанням про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом – правом керування транспортним засобом фактично у кожному випадку розслідування злочину передбаченого ст. 286 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [9], коли особу було затримано у порядку ст. 208 КПК України та відповідно вилучено документ – посвідчення водія.

Серед причин, якими слідчі мотивують клопотання про тимчасове обмеження – керування транспортним засобом – зазначають санкцію вказаної статті, уживають при цьому спільний синтаксичний конструкт: «санкція вказаної статті передбачає додатковий вид покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами на строк до трьох років».

З аналізу застосування уповноваженими особами у практичній діяльності тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом – правом полювання – дає підстави стверджувати, що даний захід фактично не застосовується. Із 200 розглянутих ухвал про застосування заходів забезпечення у кримінальних провадженнях про незаконне полювання за 2017 – 2020 рр. лише 5 ухвал стосувалися безпосередньо позбавлення права полювання, при чому всі 5 були реалізовані в межах одного кримінального провадження [10; 11; 12; 13; 14]. Уповноважені на здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень службові особи фактично не застосовують тимчасове обмеження у користуванні права полювання, а у контексті відшкодування шкоди взагалі не розглядається.

На практиці склалася ситуація, за якої даний захід примусу використовується штучно обмежено лише у двох категоріях кримінальних правопорушень: ст. 248 КК України «Незаконне полювання» та ст. 286 КК України «Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами». Виникає

запитання «чому»? Адже *de jure* будь-які правила, вказівки, інструкції чи рекомендації щодо обмеженого застосування зазначених заходів відсутні. У проекції на інші заходи забезпечення кримінального провадження, можна уявити ситуацію, за якої такий захід забезпечення кримінального провадження як відсторонення від посади застосовували лише у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, у санкції статей яких передбачене покарання позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

У свою чергу пропонуємо піти далі і розширити межі застосування даного виду заходу забезпечення. Ураховуючи те, що тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом є абсолютно новим у вітчизняному законодавстві, вбачається, що норми його застосування з метою належного виконання завдань кримінального процесу реалізуються не в повній мірі. Це обумовлює дослідити потенційні можливості цього заходу забезпечення кримінального провадження саме з метою відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням.

Також слід зазначити про відсутність єдиної суддівської практики призначення тимчасового обмеження у користуванні правом керування транспортним засобом, оскільки у подібних ситуація судді приймають різні рішення. Отже, уповноважені особи взагалі не розглядають цей захід забезпечення кримінального провадження в контексті відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням, що підтверджується відсутністю судових рішень, які б містили обґрунтування зазначеної підстави.

Окремим є питання застосування тимчасового обмеження у користуванні правом на зайняття підприємницькою діяльністю. Слід зазначити, що серед мізерної кількості всіх ухвал про застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, ухвали про обмеження в користуванні правом на зайняття підприємницькою діяльністю фактично відсутні, а ті ухвали, що містяться у Єдиному державному реєстрі судових рішень відмовного характеру. З огляду на окреслене дослідження вказаний вид спеціальних прав, яких можна тимчасово обмежити, не доцільно розглядати у повній мірі. Це пояснюється тим, що користування цим правом як правило є джерелом існування не тільки особи підозрюваного, обвинуваченого, та його родини, а й джерелом існування третіх осіб, які можуть працювати у підпорядкуванні, призначати його з метою відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням є методично невірним.

Згідно із ст. 55 КПК України шкода завдана кримінальним правопорушення може бути фізичного, матеріального чи майнового, морального характеру. Відтак, очевидним є той факт, що не буває такого кримінального правопорушення, яке би не лишило після себе наслідків у вигляді шкоди. Насамперед це стосується моральної шкоди, адже у кожному

випадку протиправного впливу особа, так чи інакше, зазнає страждань психологічної природи. Однак, не зважаючи на це у ст. 2 КПК України законодавець не виділив в окреме завдання відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням.

Відшкодування шкоди, завданої злочином, відіграє ключову роль у Міжнародному кримінальному суді. Відповідно до ст. 75 Римського статуту встановлені принципи, що стосуються відшкодування збитків потерпілим, включаючи реституцію, компенсацію та реабілітацію. Міжнародний кримінальний суд може за власною ініціативою визначити у своєму рішенні масштаби і розмір будь-якої шкоди, завданої потерпілим [15].

Механізм відшкодування шкоди потерпілому внаслідок кримінального правопорушення і на даний час залишається не відпрацьованим, проблемним. Очевидно, що в інтересах особи потерпілого на першому місці є відновлення його законних прав, компенсація та відшкодування шкоди, якої він зазнав.

Серед усіх шляхів відновлення порушеного майнового стану та компенсації шкоди (добровільне відшкодування шкоди підозрюваним, обвинуваченим чи цивільним відповідачем (ч. 1 ст. 127 КПК України), реституція (ст. 100 КПК України), рішення суду за результатами розгляду цивільного позову в кримінальному провадженні (ч. 2 ст. 127 КПК України), за рахунок Державного бюджету України (ч. 3 ст. 127 КПК України), саме звернення потерпілого із цивільним позовом в межах кримінального провадження, продовжує залишатися найпоширеніший способом відновлення порушених внаслідок кримінального правопорушення прав, незважаючи на свою складність та тривалість.

Однак, найбільш ефективним, відносно швидким шляхом відшкодування шкоди є добровільне відшкодування шкоди, в ході якого підозрюваний, обвинувачений з власної ініціативи відшкодовує (компенсує) збитки потерпілому. Так, це є правом підозрюваного, обвинуваченого, а не його обов'язком. Так, правовий механізм такого відшкодування досі відсутній, а суб'єктами добровільного відшкодування можуть бути фізичні чи юридичні особи, але лише тоді, коли вони є приватними юридичними особами, але наявні позитивні наслідки добровільного відшкодування шкоди від кримінального правопорушення важко переоцінити.

Добровільне відшкодування шкоди має вагоме значення при призначенні покарання: по-перше, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 66 КК України пом'якшує покарання; по-друге, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України, позитивно характеризує особу підозрюваного, обвинуваченого. До того ж, добровільне відшкодування заподіяної потерпілому кримінальним правопорушенням шкоди є однією з обов'язкових умов підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності ст. ст. 45, 46 КК України (у випадках дієвого каяття або в разі примирення потерпілого з обвинуваченим) [16, с. 86].

З урахуванням вищенаведеного уповноважені на розслідування особи мають бути орієнтовані на пошук рішення, на альтернативні способи вирішення кримінальних справ у системі традиційного судочинства та відповідально віднестися до цього обов'язку.

У статті робиться спроба осмислити регламентовану підставу застосування тимчасового обмеження у користування спеціальним правом – відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням – для цього вбачається резонним послуговуватися філософією відновного правосуддя.

Отже, слідчий, прокурор, дізнавач, слідчий суддя зобов'язані створювати умови для відновлення справедливості, тобто забезпечувати можливість реального відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням. Реалії вітчизняного правосуддя свідчать про те, що на даний час у центральні позиції при вирішенні конфлікту – розслідуванні кримінального правопорушення – опинилися держава та правопорушник, тоді як жертві – потерпілому – відводиться досить пасивна роль «очікувача» та спостерігача.

На жаль, на даний час питання саме реальності, а також обсяги відшкодування будь-якого виду шкоди залишаються мало здійсненими. Видається, що поки відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням не буде відмежоване в окреме завдання у структурі ст. 2 КПК України, доти вести мову про ефективність кримінального провадження передчасно. Оскільки саме відновлення порушених прав особи потерпілого шляхом відшкодування йому завданої шкоди, в контексті справедливості, є показником, який свідчить про ефективність та дієвість кримінального судочинства.

Раз так, то є необхідність заохочувати підозрюваного, обвинуваченого до активних дій пов'язаних із відшкодуванням завданої шкоди або ініціювати залучення представників медіаційних центрів, з метою вирішення конфлікту шляхом найбільш оптимальним для сторін кримінального провадження, тобто як для потерпілого, так і підозрюваного, обвинуваченого.

Із диспозиції ч. 1 ст. 148 КПК України вбачається, що такі умови можна створити шляхом тимчасового обмеження зазначених видів спеціальних прав. Оскільки, у ч. 1 ст. 148 КПК України чітко визначена підстава відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням пропонується реалізовувати вищезазначені види тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом з цією метою незалежно від кваліфікації правопорушення, за умови, що підозрюваний наділений певним правом та обмеження якого, не стане перепорою в отриманні доходу для забезпечення свого існування.

За таких обставин справедливими вважаємо сумніви щодо саме добровільності відшкодування шкоди, адже з боку державних органів до підозрюваного застосовується процесуальний примус. Проте, процес прийняття рішень є доволі складним видом розумової діяльності. Рішення, як

правило, не приймається миттєво, а потребує певного часу на його підготовку.

Прийняття рішень є психічним актом, внутрішнім відображенням психоемоційного стану особистості – інтегральним психічним процесом. Біхевіористи, зокрема Дж. Уотсон, інтерпретують поведінку на основі формули «стимул»-«реакція» (S-R) [17]. Тобто, щоб прийняти певне рішення, потрібний стимул. В. Джеймс вважав, що вибір детермінується розумовою волею, випадковим імпульсом та страхом, виділяв п'ять видів рішень: розумне, вольову, дрейфуюче, імпульсивне та рішення, зумовлене зміною кута зору [18]. І часто людині потрібна допомога у спрямуванні когнітивних процесів і відповідно обранні правильного рішення, а у нашому випадку – рішення, що буде корисним як для потерпілого, так і для підозрюваного.

С. Л. Рубінштейн розглядаючи процес прийняття рішень у рамках суб'єктно-діяльнісного підходу, виділив чотири етапи особистісного прийняття рішення:

- 1) поява спонукання та попередня постановка мети;
- 2) етап обговорення та боротьби мотивів;
- 3) рішення;
- 4) реалізація рішення [19].

Видається, що навіть усвідомлення особою, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, самого факту – позбавлення спеціального права, може мати спонукальний вплив, що на етапі боротьби мотивів визначить домінуючий мотив, який обумовить прийняти рішення добровільно відшкодувати шкоду від кримінального правопорушення, що в свою чергу стане відновленням справедливості. Прагнення до справедливості притаманне більшості людей, можна сказати, що це є однією із потреб. А тому в ситуації, коли шкода від кримінального правопорушення не відшкодована – потреба не задоволена, зцілення не відбудеться. Часто виникають ситуації, за яких повне відновлення справедливості не можливе, утім, і часткова справедливість буде мати позитивний вплив.

Висновки. З огляду на вищезазначене можна зробити висновок, що такий захід забезпечення кримінального провадження як тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом не має прямого взаємозв'язку із відшкодуванням шкоди завданої кримінальним правопорушенням. На практиці даний захід ніколи не обґрунтовується необхідністю відшкодування шкоди. Більше того, такий його вид як тимчасове обмеження у користування правом на здійснення підприємницької діяльності по своїй суті взагалі унеможливорює його реалізацію із зазначеною метою, оскільки саме здійснення підприємницької діяльності як правило є засобом існування якщо не підозрюваного, обвинуваченого, то принаймні третіх осіб – найманих працівників.

Однак, цей захід можна розглядати як захід стимулюючого характеру, що спонукатиме особу винну у вчиненні кримінального правопорушення до

відшкодування шкоди у спосіб добровільного відшкодування, як найбільш оптимального способу для учасників кримінального провадження.

Література:

1. Головін А. Деякі питання удосконалення процедури поновлення прав громадян, які стали жертвами кримінальних правопорушень. *Вісник Національної академії прокуратури України. Конституційне право*. 2003. №1. С. 22-35
2. Кримінальний процесуальний кодекс України в редакції від 11.09.2020 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Поцілуйко В. М. Процесуальні особливості застосування заходів забезпечення провадження в кримінальних справах та справ про адміністративні правопорушення: порівняльно-правовий аналіз : дис. ... кад. юрид. наук : 12.00.09. Запоріжжя, 2018. 230 с.
4. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження (форма №1-1) за 2016 р. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/2016_zvit
5. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження (форма №1-1) за 2017 р. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/2017_zvit
6. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження (форма №1-1) за 2018 р. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/2018_zvit
7. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження (форма №1-1) за 2019 р. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/2019_zvit
8. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження (форма №1-1) за 2020 р. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/2020_zvit
9. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. №2341-III в редакції від 30.12.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
10. Ухвала Камінь-Каширського районного суду Волинської області від 30.01.2019 р. Справа № 157/2968/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79518377>
11. Ухвала Камінь-Каширського районного суду Волинської області від 21.01.2019 р. Справа № 157/2968/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79325545>
12. Ухвала Камінь-Каширського районного суду Волинської області від від 21.01.2019 Справа № 157/2968/17 URL <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79325542>
13. Ухвала Камінь-Каширського районного суду Волинської області від від 23.01.2019 Справа № 157/2968/17 URL <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79373248>
14. Ухвала Камінь-Каширського районного суду Волинської області від 23.01.2019 Справа № 157/2968/17 URL <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79373363>
15. Петрук О. М. Правове регулювання відшкодування шкоди від кримінального правопорушення у міжнародно-правових документах Організації Об'єднаних Націй. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 5. Т. 2. С. 257-262
16. Стебелев А. М. Проблеми відшкодування (компенсації) шкоди, завданої злочином, у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. Юриспруденція. 2015. № 16. Том 2. С. 85-88
17. Бондаренко О.В., Слюсаренко Ю.Л. Біхевіоризм від Джона Б. Уотсона до Е. Толмена. *Наукові горизонти*. 2019. № 2(75). С. 80-85
18. W. James, *Principles of Psychology* (Greenwich, Conn.: Faweett, 1963), chap. 26, pp. 365-401
19. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 712 с.

References:

1. Golovin, A. (2003). Dejaki pitannya udoskonalennja proceduri ponovlennja prav gromadjan, jaki stali zhertvami kriminal'nih pravoporushen' [Some issues of improving the procedure for restoring the rights of citizens who have become victims of criminal offenses]. *Visnik Nacional'noi akademii prokuraturi Ukraïni. Konstitucijne pravo - Bulletin of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine. A constitutional right*, 1, 22-35 [in Ukrainian].
2. Kriminal'nij procesual'nij kodeks Ukraïni v redakcii vid 11.09.2020 [The Criminal Procedure Code of Ukraine as amended on September 11, 2020]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> [in Ukrainian]
3. Pocilujko, V. M. (2018). Procesual'ni osoblivosti zastosuvannja zahodiv zabezpechennja provadzhennja v kriminal'nih spravah ta sprav pro administrativni pravoporushennja: porivnjal'no-pravovij analiz [Procedural features of the application of measures to ensure proceedings in criminal cases and cases of administrative offenses: comparative legal analysis]. *Candidate's thesis*. Zaporizhzhja [in Ukrainian].
4. Zvit sudiv pershoi instancii pro rozgljad materialiv kriminal'nogo provadzhennja (forma №1-1) za 2016 r. [The Report of the courts of first instance on the consideration of materials of criminal proceedings (form №1-1) for 2016]. (n.d.). *court.gov.ua*. Retrieved from https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/2016_zvit [in Ukrainian].
5. Zvit sudiv pershoi instancii pro rozgljad materialiv kriminal'nogo provadzhennja (forma №1-1) za 2017 r. [The Report of the courts of first instance on the consideration of materials of criminal proceedings (form №1-1) for 2017]. (n.d.). *court.gov.ua*. Retrieved from https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/2017_zvit [in Ukrainian].
6. Zvit sudiv pershoi instancii pro rozgljad materialiv kriminal'nogo provadzhennja (forma №1-1) za 2018 r. [The Report of the courts of first instance on the consideration of materials of criminal proceedings (form №1-1) for 2018]. (n.d.). *court.gov.ua*. Retrieved from https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/2018_zvit [in Ukrainian].
7. Zvit sudiv pershoi instancii pro rozgljad materialiv kriminal'nogo provadzhennja (forma №1-1) za 2019 r. [Report of the courts of first instance on the consideration of materials of criminal proceedings (form №1-1) for 2019]. (n.d.). *court.gov.ua*. Retrieved from https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/2019_zvit [in Ukrainian].
8. Zvit sudiv pershoi instancii pro rozgljad materialiv kriminal'nogo provadzhennja (forma №1-1) za 2020 r. [The Report of the courts of first instance on the consideration of materials of criminal proceedings (form №1-1) for 2020]. (n.d.). *court.gov.ua*. Retrieved from https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/2020_zvit [in Ukrainian].
9. Zakon Ukriani "Kriminal'nij kodeks Ukraïni" [The Law of Ukraine "Criminal Cod"]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
10. Uhvala Kamin'-Kashirs'kogo rajonnogo sudu Volins'koï oblasti "Sprava № 157/2968/17" [The Decision of the Kamin'-Kashirsky District Court of the Volyn Region "Case № 157/2968/17"]. (n.d.). *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
11. Uhvala Kamin'-Kashirs'kogo rajonnogo sudu Volins'koï oblasti "Sprava № 157/2968/17" [The Decision of the Kamin'-Kashirsky District Court of the Volyn Region "Case № 157/2968/17"]. (n.d.). *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79325545> [in Ukrainian].
12. Uhvala Kamin'-Kashirs'kogo rajonnogo sudu Volins'koï oblasti " Sprava № 157/2968/17" [The Ruling of the Kamin'-Kashirsky District Court of the Volyn Region "Case № 157/2968/17"]. (n.d.). *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/7932554> [in Ukrainian].

13. Uhvala Kamin'-Kashirs'kogo rajonnogo sudu Volins'koï oblasti “Sprava № 157/2968/17” [The Decision of the Kamin-Kashirsky District Court of the Volyn Region “Case № 157/2968/17”]. (n.d.). *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79373248> [in Ukrainian].

14. Uhvala Kamin'-Kashirs'kogo rajonnogo sudu Volins'koï oblasti “Sprava № 157/2968/17” [The Decision of the Kamin-Kashira District Court of the Volyn Region “Case № 157/2968/17”]. (n.d.). *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79373363> [in Ukrainian].

15. Petruk, O. M. (2019). Pravove reguljuvannja vidshkoduvannja shkodi vid kriminal'nogo pravoporushennja u mizhnarodno-pravovih dokumentah Organizacii Ob'ednanih Nacij [Legal regulation of compensation for criminal offenses in international legal documents of the United Nations]. *Naukovij visnik publichnogo ta privatnogo prava - Scientific Bulletin of Public and Private Law*, 5, 2. 257-262 [in Ukrainian].

16. Stebelev, A. M. (2015). Problemi vidshkoduvannja (kompensacii) shkodi, zavdanoï zlochinom, u kriminal'nomu provadzhenni [Problems of compensation (compensation) for damage caused by crime in criminal proceedings]. *Naukovij visnik Mizhnarodnogo humanitarnogo universitetu. Ser. Jurisprudencija - Bulletin of the International Humanities University. Ser. Jurisprudence*, 16, 2, 85-88 [in Ukrainian].

17. Bondarenko, O.V., Sljusarenko, Ju.L. (2019). Bihevizm, vid Dzhona B. Uotsona do E. Tolmena [Behaviorism from John B. Watson to E. Tolman]. *Naukovi gorizonti - Scientific horizons*, 2(75), 80-85 [in Ukrainian].

18. W. James, *Principles of Psychology* (Greenwich, Conn.: Faweett, 1963), chap. 26, pp. 365-401 [in English].

19. Rubinshtejn, S. L. (2000). *Osnovy obshhej psichologii [Fundamentals of general psychology]*. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].